Partijgenoten, genodigden, congres,

Bij de opening van dit achtste congres van de Partij van de Arbeid gaan mijn gedachten, gaan onze gedachten gezamenlijk, uit naar Evert Vermeer. Naar de man, die wij in 1955 op het congres in Leiden tot voorzitter kozen, de man, die onze congressen in 1957 en na zijn eerste ernstige ziekte ook in 1959, heeft geleid.

Evert Vermeer was partijvoorzitter met hart en ziel. Met een volledige toewijding, met een volledige overgave, met een ongebroken inzet van al zijn krachten tot het laatste toe. Hij wilde alles zijn voor de Partij, zoals de Partij voor hem alles was. Hij groeide in zijn werk en zijn werk groeide met hem. Doch ik doe niets te kort aan al zijn kwaliteiten,

wanneer ik zeg dat voor ons de trouw, de toewijding en zijn warme kameraadschap het meest in de herinnering voortleven.

Congres - vele anderen, op veel plaatsen in de Partij, zijn ons in deze periode tussen twee congressen ontvallen, jongeren en ouderen, sommigen waarvan de namen wijduit waren bekend, anderen die minder genoemd werden, maar toch dezelfde leegte lieten in hun omgeving, hun werk, in de Partij.

Ik wil ditmaal geen andere namen noemen dan die ene - en u vragen met mij enkele ogenblikken, in Evert Vermeer, hen allen te gedenken - en te danken voor hun trouw hun toewijding en hun kameraadschap.

Congres - De beschrijvingsbrief voor het achtste congres van de Partij van de Arbeid, die voor u ligt, en die wij hebben af te doen in deze drie dagen van beraad en discussie, bevat niet minder dan 165 voorstellen. Op de agenda staan daarenboven de rede van de voorzitter van onze Tweede Kamerfractie, Burger, een toelichting van Ruygers op de ontwerpresolutie over buitenlandse politiek van het P.B., inleidingen van Den Uyl en Berger over de taken voor de volgende tien jaar, samengevat in de laatste 1 1/2 bladzijde van de beschrijvingsbrief. Wij zullen een nieuw Partijbestuur hebben te kiezen, zoals wij steeds hebben te doen en een hoofdredacteur van Het Vrije Volk. Door het overlijden van Vermeer en het zich niet herkiesbaar stellen van Voskuil, moeten op de beide belangrijkste plaatsen, waarover het congres van de Partij geroepen is te beslissen, nieuwe mensen worden gesteld. Ook daaraan zal dit congres voor een deel zijn betekenis ontlenen.

U vindt ook in de beschrijvingsbrief een rapport - een interim rapport - omdat het eindrapport nog niet geheel gereed kon zijn, van de commissie interne partijdemocratie. Het vorige congres besloot tot de instelling van deze commissie. Wij zijn dankbaar, dat het eerste

deel van het werk reeds voor ons ligt, omdat het ons de gelegenheid geeft de organisatie van de Partij te bespreken en verbeteringen daarin aan te brengen. Een levende partij moet in haar activiteiten en in de wijze van werken bij blijven. En haar denken moet de maatschappelijke ontwikkeling op de voet volgen, zoals haar actie die maatschappelijke ontwikkeling moet beïnvloeden.

Om met dat denken te beginnen: Op het vorige congres namen wij een nieuw beginselprogram aan. Wij zijn nu bezig internationaal tot een vergelijking te komen van wat op dit gebied in de socialistische partijen rondom aan de orde is. Een conferentie daarover is begin 1960 in ons land gehouden. Daar leken naar buiten toe nogal wat onderscheiden aanwezig, maar mijn indruk, toen als nu, was, dat meer de spreektoon dan de inhoud daarvoor beslissend was. Want wie nu de beginselprograms naast elkaar legt: het Nederlandse, het nieuwe Duitse, het nieuwe Oostenrijkse, het nieuwe Zwitserse, het nieuwe ontwerp voor de Franse socialistische partij, hij zal zien, dat in elk program dezelfde ontwikkeling is waar te nemen. Bij alle, dikwijls door politieke historische ontwikkelingen of actuele situaties, te verklaren verschillen, blijkt er een grote overeenkomst tussen de programs, en een nog groter overeenkomst, bijna, zelfs een volledige identiteit in de richting waarin de vernieuwing wordt gezocht en gevonden.

Wij mogen daarom ook gegronde hoop hebben, dat het werk, dat begonnen is binnen de zes socialistische partijen van de landen der Europese Economische Gemeenschap, op initiatief nog van Evert Vermeer, om te komen tot een Gezamenlijk Europees program van actie, met een goed resultaat zal worden bekroond. De volgende maand vindt in Straatsburg daarover een verdere bespreking plaats.

In het kader van de ontwikkeling van het denken in de Partij wil ik ook de bijzondere plaats noemen, die de Wiardi Beckman Stichting daarbij inneemt. Ik noem slechts als voorbeelden de zeer grote aandacht die het zo heldere rapport over de hervorming van de onderneming heeft getrokken, en de bijzondere conferentie over planmatigheid in het economische leven, naar aanleiding van de herdenking 25 jaar geleden van het publiceren van het Plan van de Arbeid. Ik zou veel andere publikaties en conferenties daarnaast kunnen vermelden, van de Partij, van de W.B.S., van het Koos Vorrink Instituut.

Ook dit werk groeit boven het nationale kader uit tot internationaal denken.

Ik noem als toelichting daarop slechts twee voorbeelden, het laatste agrarische congres in Wageningen, waarop door internationaal bekende inleiders agrarische wereldvragen werden

behandeld - en het zo goed geslaagde jongerencongres over de vragen van rassendiscriminatie en onze taak t.a.v. de onderontwikkelde gebieden in de wereld.

De Partij denkt. En congres, ik moge u vragen u nooit te vergissen in de betekenis van dit denken over de toekomstige wijzigingen in de maatschappelijke structuur. De socialistische beweging heeft steeds aan het denken een grote plaats ingeruimd, een veel principiëler plaats naar mij voorkomt, dan andere maatschappelijke bewegingen. Het is haar grote kracht.

De Partij leeft in haar denken. De Partij leeft ook in haar interne vormgeving. De leiding van dit deel van ons werk berust bij Eibert Meester. Wij hebben het aangedurfd een contributieherziening door te voeren - zij is geslaagd. Wij hebben een verkiezingsfonds gesticht - er komt binnen, wat voorzien was. Wij hebben drie nieuwe bezoldigde gewestelijke secretarissen meer aangesteld - hun werk loopt. De partijafdelingen hebben een rapport ontvangen - een bronnenboekje - voorlichting gevende over de methodiek van afdelingsbijeenkomsten.

En wij hebben nu, om het democratisch meest belangrijke deel van het werk, de scholing in de Partij, nog instructiever en krachtiger te kunnen aanpakken, het scholingsinstituut opgericht en de leiding daarvan gelegd in de bekwame handen van Jan Berger. De partijgenoten, die - in groten getale - de kaderscholen van de Partij dit jaar hebben bezocht, weten hoe wij de scholing opvatten, hoeveel van hen, terwille van de Partij en het doorwerken van de democratie, op deze cursussen wordt verlangd.

Wij hebben tenslotte de opzet van het werk voor de jongeren grondig gewijzigd en hebben een goed vertrouwen in het resultaat daarvan, een vertrouwen dat is gegroeid na. de grote belangstelling juist onder de jongeren, die zowel op de jongerenconferentie in Amsterdam, als op het agrarisch congres in Wageningen bleek te bestaan.

Congres - ik ben iets langer stil blijven staan bij deze aspecten van het werk van de Partij, omdat zij aangeven dat wij méér zijn - en méér willen zijn - dan een Partij, die zich op verkiezingen voorbereidt en acties voor die verkiezingen voert.

Niemand onder ons zal de betekenis van verkiezingen in een democratisch bestel onderschatten, niemand onder ons za1 ook willen onderschatten het feit, dat in verkiezingsperioden veel burgers iets dichter dan normaal bij de politiek worden getrokken, wat een grote winst kan zijn voor de democratie. Maar de stroom van denken en willen die van de Partij uitgaat tussen twee verkiezingsperioden in heeft evenzeer grote waarde en is

voor het behoud en het versterken van het democratisch denken van diepgaande betekenis.

Congres - Een politieke partij heeft te maken met de politieke situatie in het eigen land en in de wereld. Over de nationale politieke situatie spreekt Burger vanmiddag. Ik wil daarom bij de opening van dit congres volstaan te dien aanzien met enkele aanduidingen.

Het kabinet-De Quay bestaat thans 22 maanden - eerste en tweede kabinet tezamen geteld. Ik heb het woord "bestaat" gebruikt, omdat het woord "regeert" mij iets te sterk leek voor het werk, dat is gedaan....

Hoe het kabinet tot stand kwam, met hoeveel ongelukken, hoef ik niet in herinnering terug te roepen. Zó gauw vergeten wij zulk soort dingen, die de democratie ernstige schade doen, nu ook weer niet. Er resulteerde uit dat proces een kabinet, waarvan de waarde niet zo heel hoog werd aangeslagen - door ons niet, door vele medestanders óók niet. Die waarde is gedurende de periode van het eerste kabinet-De Quay niet gestegen - om er het minste van te zeggen. Iedereen wist dat. Maar de mogelijkheid van een opwaardering, om in revaluatietermen te spreken, heeft men bij de regeringscrisis niet gebruikt. Men heeft alle stukken weer aan elkaar gelijmd - alleen - Jan heeft het niet gedaan... zelfs dat werk werd aan een ander overgelaten.

Ik zeg deze dingen met enige bitterheid. Ik weet natuurlijk, dat de hoofdoorzaak gelegen is in de bijzondere situatie van de Nederlandse politieke partijen. Maar ik meen toch ook, dat de ministers - velen van hen - een persoonlijke verantwoordelijkheid hiervoor dragen. Degenen onder hen, die weten, dat zij dit moeilijke vak niet beheersen - en na twee jaar weet men dat van zichzelf uit beslist wel - dragen de persoonlijke verantwoordelijkheid voor een blijven, waarmee zij het land geen dienst hebben gedaan. Maar ook die ministers, die goede regeerfiguren zijn in het kabinet, dragen verantwoordelijkheid voor een niet met voldoende klem stellen van de noodzaak der reconstructie....

Wij hebben als Partij van de Arbeid door de Arbeiderspers met een nawoord van dr. Van Veen, doen uitgeven - nog eens - de rede van Schermerhorn "Herstel en Vernieuwing", uitgesproken als programrede van het eerste naoorlogse kabinet. Men vergelijke de intensiteit van denken en willen, de geladenheid en de visie van deze rede eens met een programrede van het kabinet-De Quay....

En men zegge ons niet, congres, dat dat een andere tijd was, die veel moeilijker

problemen stelde. De nationale en internationale vraagstukken die nu aan de orde zijn, zijn even moeilijk, zo niet zwaarder, en eisen evenveel visie.

Een andere tijd, met andere problemen was het wel. Toen konden wij instemming vinden met het vooropstellen van een eerlijke verdeling van de armoe. Aan een eerlijke verdeling van wat er aan welvaart mogelijk is vandaag, zijn wij echter nog lang niet toe...

In de oude socialistische beweging - en als ik "oude" zeg, bedoel ik die van vóór 1914 - werd dikwijls gesteld, met een sinistere ondertoon, dat de beroemde - ook toen geroemde! - vrijheid in het kapitalisme voor de ene klasse bestond in de vrijheid om zich te verrijken, voor de andere klasse om van armoe kapot te gaan. Nationaal ligt, wat dit laatste betreft, mee door een veranderde maatschappelijke moraal, waarop de socialistische beweging grote invloed heeft uitgeoefend, de verhouding thans anders en beter. Maar wat de vrijheid tot verrijken betreft — op ontelbaar vele wijzen is de reactie van vandaag bezig te proberen die soort van vrijheid groter te doen worden.

Wij kennen in de economie de huishoudrekeningen. Wij hebben de wijze, waarop arbeiders een zogenaamd normaal gezinsinkomen besteden, diepgaand onderzocht. Het zou van bijzondere waarde zijn óók eens een serie "huishoudrekeningen" te bezitten van degenen, die over een heel hoog vrij inkomen beschikken. Niet slechts om te weten hoe dat geld wordt uitgegeven, maar vooral om te zien, welke sociale en economische gevolgen - om van de andere maar niet te spreken - deze uitgaven hebben. Hoeveel investeringen bijvoorbeeld, om te voldoen aan deze soort luxe behoeften, worden gedaan en dus aan andere investeringen in de weg staan.

Terwille van de maatschappelijke rechtvaardigheid moet het hele systeem van vermogensvorming, vermogensverdeling en inkomensverdeling op de helling. Terwille van onze gezamenlijke toekomst moet de vraag van de besteding van het totale nationale inkomen steeds weer worden gesteld.

De behoeften voor het verkeer, voor de woningen, voor de ruimtelijke ordening en de recreatie, voor het onderwijs, de wetenschap en de cultuur, zij worden veel te veel achtergesteld bij de persoonlijke vermogens verwerving. Het is de taak van de socialistische partijen, nationaal en internationaal deze vraagstukken met steeds groter klem aan de orde te stellen.

Zoals wij 25 jaar geleden - en met recht - stelden, dat de grote werkloosheid niet een onoplosbaar probleem was voor een te organiseren gemeenschap, zoals wij nu, en weer met recht, stellen, dat de armoe, de overbevolking en het lage levenspeil in vele gebieden der wereld geen onoplosbare vraagstukken zijn in het nieuw te organiseren internationale wereldbestel, zo kunnen en moeten wij óók stellen, dat nog verderreikende vraagstuk van de diepgaande structuurhervorming onzer gehele maatschappij. Wij zullen daarbij op weerstanden stuiten - het zij zo.

Zij waren er ook, toen het werkloosheidsprobleem moest worden gesteld.

Zij zijn er ook nu, waar het gaat om de onderontwikkelde gebieden, en die weerstanden zouden waarschijnlijk nog groter zijn, als niet de vrees bestond, dat zonder onze medewerking de communisten ook déze armoe zouden uitbuiten. Maar zulke tegenstand, kan worden overwonnen met kracht van argumenten en organisatie als men zelf voldoende duidelijk ziet waarheen men wil.

Met het vraagstuk van de achtergebleven gebieden zijn wij nog lang niet klaar - we beginnen er pas bewust aan - zelfs met het vraagstuk van de werkloosheid zijn wij nog met klaar. In vele delen van de wereld, steekt de werkloosheid weer de kop op - is zij reeds weer veel te hoog. Maar dat alles behoeft ons niet, nee, mag ons niet verhinderen, de daarachter liggende - en vandaag reeds actuele - vragen van structuurhervorming te stellen, te bestuderen, aan te pakken, waarbij - ik herhaal het - ik niet slechts aan economische, maar ook aan sociale, aan politieke en culturele structuurhervormingen denk.

Congres - Wij zullen ongetwijfeld gedurende het ontwikkelen van deze politiek van lange adem, zij het met vele directe dagelijkse consequenties, nog wel eens aanlopen tegen politieke problemen, die nu een keer bestaan, en tot nu toe niet zijn opgelost. Soms nationale - soms internationale problemen. Ik noem er één van dat ons land speciaal bezwaart: het vraagstuk Nieuw-Guinea. Ik wil beslist niet op de merites ervan of op de geschiedenis ervan ingaan. Daartoe is in deze dagen voor het congres alle gelegenheid. Ik wil niet meer trachten te geven dan de grondtoon van mijn denken - en wel in de vorm van een kinderrijmpje, dat mij steeds weer in de gedachten schiet, ook als ik de politiek van de huidige regering zie:

Dat rijmpje luidt:

Daar was een mannetje, dat was niet wijs.

Dat bouwde zijn huisje al op het ijs.

Toen ging het dooien - het wou niet meer vriezen

Toen moest dat mannetje zijn huisje verliezen.

Meer niet hierover bij de opening van dit congres. Behalve dan het uitspreken van het verlangen - het diep gewortelde, zeer intensieve verlangen - dat wij er tóch nog in mogen slagen een oplossing voor het vraagstuk te vinden, vóórdat wij door een hel van ellende zijn heengegaan.... Wie zich aan Algiers spiegelt, spiegelt zich zacht.

Van Algiers over de Congo heen naar Zuid-Afrika. is in deze tijd voor ons denken niet meer dan een kleine sprong. En met die sprong zitten we midden in dat andere - uit de westerse hegemonie overgebleven probleem van de rassendiscriminatie. Kolonialisme en slavernij, slavernij en rassendiscriminatie grenzen aan elkaar in de menselijke historie. Maar ook hier is een proces ingezet, dat niet te keren is. Het verloop van de conferentie van de staatshoofden uit het Gemenebest, zo juist in Londen gehouden, is daarvan wel een zeer duidelijk teken.

Moge dit teken ook in Johannesburg, in Kaapstad en aan de Witwatersrand worden verstaan. Nog zou men in Zuid-Afrika terug kunnen grijpen op perioden in de eigen historie, die een andere ontwikkeling toelieten, dan de nu gevolgde, die naar een catastrophe moet voeren.

Wij weten, congres, dat de dekolonisatie evenzeer zijn problemen kent als de kolonisatie en misschien moeilijker problemen. Wij weten ook, dat de opheffing van een rassendiscriminatie spanningen oproept. Het denken van miljoenen wijzigt zich niet in een nacht. Tussen vóóroordelen en veroordelen is een nauwe samenhang.

Maar de wereld, wordt te klein voor rassendiscriminatie. Zij wordt te klein voor welke apartheid ook.

Die wereld wordt ook te klein voor de apartheid der dictaturen - voor de apartheid van een IJzeren Gordijn. wij hebben onze felle tegenstand tegen elke dictatuur nooit onder stoelen of banken gestoken. Elke dictatuur doet, daarvoor is zij dictatuur, aan de rechten van de enkeling de ontplooiingsmogelijkheden in vrije samenwerking, op gruwelijke wijze te kort. Een partij-discriminatie is even erg als een rassendiscriminatie.

In een wereld, waarin kolonialisme en rassendiscriminatie verdwijnen, wordt de dictatuur een anachronisme. En dat geldt niet alleen voor een Franco- of een Salazar-dictatuur, maar óók voor de zogenaamde dictatuur van het proletariaat.

Dictatuur en oorlogsdreiging hangen ten nauwste samen. Ook op dit congres kunnen wij aan dit probleem niet voorbij. Op het vorige congres besloten wij een commissie in te stellen, die

de vraagstukken van "oorlog en vrede" in deze tijd, zou bestuderen en ons zou voorlichten. Deze commissie werkt hard, maar is met haar moeilijke taak nog niet gereed. Bij de discussie op het congres kunnen wij hiermede rekening houden. En hiermede, congres ben ik weer thuis, en bij onze eigen meer Nederlandse problemen.

De Partij van de Arbeid bestaat thans 15 jaar. Zij heeft vele jaren regeringsverantwoordelijkheid gedragen - zij is nu in oppositie.

De jaren van meeregeren waren geen gemakkelijke jaren - het was de tijd van het eerste, moeilijke herstel - er was de Korea-crisis met zijn ook voor ons land directe gevolgen - er was het conflict met Indonesië - er was de bestedingsbeperking. Ik noem slechts enkele sprekende punten, maar er was ook voortgang. Er kwam in die jaren in ons land een diepgaande sociale transformatie tot stand. Een grote winst. Er kwam ook een, waarschijnlijk even diepgaande, en thans zo langzaam aan overal zichtbare politieke transformatie tot stand.

Wij gebruiken het begrip doorbraak thans iets minder veelvuldig dan enige jaren geleden. Dat is winst, omdat het minder nodig is. Het wordt hoe langer hoe meer als normaal ondervonden - wat wij allang stelden - dat men een politieke partij kiest, of op de kandidaten van de politieke partij stemt, op grond van zijn politieke opvattingen. De confessionele partijvorming wordt minder automatisch als juist ondervonden.

Dit alles betekent, ik zeg het overigens zonder veel lawaai te maken omdat ik het zo volkomen redelijk vind, dat de slag om de doorbraak in principe politiek gewonnen is. Wij mogen hier op ons congres voor het werk, dat nodig was om dit te bereiken onze werkgemeenschappen nog wel eens een bijzonder compliment maken. Hun werk in hun eigen groep, hun werk naar binnen in de Partij, hun werk naar buiten, heeft vrucht gedragen. Het is ook verder blijvend nodig, de principiële grondslagen ervan zijn in het beginselprogram verankerd, de praktische mogelijkheden liggen in de partij-organisatie.